

УДК 339.94

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н. С. Зеленюк, Н. О. Ящук

студентки 4 курсу, група МЕ-41+інт, навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Науковий керівник – к.е.н., доц. О. І. Качан

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану розвитку багатонаціональних підприємств у сучасних міжнародних економічних відносинах, виявленню основних джерел ефективної діяльності, визначенню основних галузей транснаціональних корпорацій та найбільших компаній на основі показників обсягів продажів, прибутку, активів та ринкової вартості.

Ключові слова: багатонаціональні підприємства, глобалізація економіки, транснаціоналізація, прямі іноземні інвестиції.

Статья посвящена исследованию современного состояния развития многонациональных предприятий в современных международных экономических отношениях, выявлению основных источников эффективной деятельности, определению основных отраслей транснациональных корпораций и крупнейших компаний на основе показателей объемов продаж, прибыли, активов и рыночной стоимости.

Ключевые слова: многонациональные предприятия, глобализация экономики, транснационализация, прямые иностранные инвестиции.

The article is devoted to the study of the current state of development of multinational enterprises in modern international economic relations, identifying the main sources of efficiency, identifying the main industries of multinational corporations and the largest companies based on sales, profits, assets and market value.

Keywords: multinational enterprises, economic globalization, transnationalization, foreign direct investment.

Стрімкий розвиток інтеграційних процесів, формування глобального економічного простору призвели до укрупнення великих компаній та спричинили виникнення об'єднань – багатонаціональних підприємств (БНП), які нині найбільшою мірою визначають динаміку, структуру та рівень конкурентоспроможності товарів і послуг на світовому ринку. Сьогодні сектор багатонаціональних підприємств світу зазнає динамічних змін, незважаючи на кризові явища і процеси, які супроводжують світогосподарські процеси. Поступово змінюються пріоритети інвестування напрямів діяльності БНП та втрачають свою вагу харчова та автомобілебудівна промисловість. Пошук причин зміни виявлених тенденцій, а також вивчення процесів, які супроводжують розвиток сектору БНП та необхідність розкриття ролі транснаціоналізації в розвитку сучасної економіки України визначають актуальність досліджуваної проблематики.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану розвитку БНП, визначення ролі багатонаціональних підприємств у міжнародних економічних відносинах та особливостей,

що характеризують процес їх розвитку.

На сучасному етапі світова економіка характеризується такими процесами, як інтернаціоналізація, глобалізація та транснаціоналізація, що впливають на господарську діяльність усіх країн світу та тісно взаємопов'язані між собою. В умовах посиленої інтернаціоналізації світового господарства багатонаціональні підприємства становлять значну частину корпоративного бізнесу, відіграють провідну роль в посиленні та укріпленні світових господарських зв'язків. Своєю виробничо-комерційною діяльністю БНП фактично пов'язують національні і регіональні ринки, що забезпечує цілісність світового господарства. Жоден процес на світовій арені не відбувається без участі БНП, які виступають рушійною силою розвитку світової економіки. На сьогоднішній день у світі налічується близько 82 000 БНП, з яких 80% розміщено в промислово розвинених країнах і які мають близько 810 000 філій в різних країнах на всіх континентах. Втім наслідки діяльності БНП на ринках приймаючих країн не завжди мають позитивні аспекти для національних економік. З огляду на це, важливими є питання не тільки ролі транснаціональних корпорацій у світовому господарстві, а й особливостей і наслідків їх функціонування на ринках приймаючих країн, зокрема і на ринку України.

Аналіз діяльності БНП і теорій прямих іноземних інвестицій (ПІІ) дає змогу виділити такі основні джерела ефективної діяльності БНП (порівняно з чисто національними компаніями):

1) використання переваг володіння природними капіталом і знаннями перед фірмами, що здійснюють свою підприємницьку діяльність в одній країні і задовольняють свої потреби в закордонних ресурсах лише шляхом експортно-імпортних операцій;

2) можливість оптимального розташування своїх підприємств у різних країнах з урахуванням розмірів їхнього внутрішнього ринку, темпів економічного росту, ціни і кваліфікації робочої сили, цін і доступності інших економічних ресурсів, розвиненості інфраструктури, а також політико-правових факторів, серед яких найважливішим є політична стабільність;

3) можливість акумулювання капіталу в рамках усієї системи БНП, включаючи позикові засоби в країнах розташування іноземних філій;

4) використання у своїх цілях фінансових ресурсів усього світу.

Прикладом цього, за даними Міністерства торгівлі США, є загальні активи зарубіжних філій американських корпорацій у середині 90-х років, які оцінювалися майже в 2 трлн доларів. Зазначимо, що на практиці виділяють низку характерних ознак, за якими розпізнають БНП, ними є: річний оборот, який становить більше \$1 млрд.; філії/дочірні компанії, які знаходяться не менш як у двох країнах світу; частка закордонних активів, що становить 25–30% у загальній їхній вартості.

Як свідчать дослідження, понад 80% материнських компаній і близько 33% афілійованих розміщується на території промислово розвинених держав, у країнах, що розвиваються, – відповідно 19,5% і майже 50%, у колишніх соціалістичних державах – приблизно 0,5% і 17%. З 500 найпотужніших багатонаціональних підприємств 85 контролюють 70% всіх закордонних інвестицій. БНП функціонують не в усіх галузях. Ці 500 найпотужніших БНП реалізують 95% фармацевтики, 80% всієї виробничої електроніки і хімії та 76% продукції машинобудування (виробнича сфера). Більше половини, а саме 60% міжнародних компаній зайнято у сфері виробництва, 37% – у сфері послуг і 3% – у видобувній промисловості і сільському господарстві.

Важливим показником успішності компанії на міжнародному ринку є величина продажів, що реалізується на території інших країн. Найбільші БНП світу, список яких наведено нижче, було проаналізовано саме за цим принципом. Також, крім роду діяльності і

країни-власника, в пункти включена і виручка корпорацій:

- Walmart (сектор роздрібної торгівлі, США) – 482, 130.
- State Grid Corporation of China (електроенергетика, Китай) – 329, 601.
- China National Petroleum (нафтогазовий сектор, Китай) – 299, 271.
- Sinoproc Groupe (нафтохімічна промисловість, Китай) – 294, 344.
- Royal Dutch Shell (нафтогазовий сектор, Нідерланди – Великобританія) – 272, 156.

Основні галузі діяльності світових багатонаціональних підприємств представлено в таблиці.

Таблиця

Основні галузі діяльності БНП

№	Основні галузі діяльності БНП	Кількість БНП
1	Банківська справа	279
2	Електроенергетика	85
3	Нерухомість	83
4	Інвестиційні послуги	80
5	Видобування нафти і газу	79
6	Хімічна промисловість	59
7	Телекомунікації	58
8	Будівельні послуги	50
9	Страховання	46
10	Фармацевтика	45

За даними рейтингу FORBES GLOBAL 2000 (2019 р.), до переліку найбільших компаній світу, які визначаються на основі таких критеріїв, як обсяг продажу, прибуток, активи та ринкова вартість, потрапили компанії із 63 країн. Обсяги продажу БНП становили понад 35 трлн дол. Уперше рейтинг очолили китайські банки: Промисловий і комерційний банк Китаю, Будівельний банк Китаю, а також Сільськогосподарський банк Китаю. Аналіз статистичної інформації, представленої в міжнародних базах даних дає змогу виявити розподіл 2000 найкращих БНП у світі. Зазначимо, що українські компанії у цьому списку не представлені, хоча є представники таких країн, як Аргентина, Венесуела, В'єтнам, Данія, Індія, Індонезія, Казахстан, Марокко, Нігерія, Румунія, Філіппіни, Чилі. США представляє 540 компаній, Японію – 219, Китай – 200, Великобританію – 92, Південну Корею – 67, Францію – 61, Індію – 56, Канаду – 53, Німеччину – 50, Гонконг – 49 компаній.

БНП вищезазначених країн значною мірою сприяють економічному зростанню і розвитку приймаючих національних економік, включаючи: підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг згідно з міжнародними стандартами; перенесення в інші країни хоча б частини виробництва, продукцію якого вони досі імпортували; забезпечення додаткових робочих місць місцевому населенню. У рейтингу з 20 країн, що залучали найбільше прямих іноземних інвестицій перебували: США, Гонконг, Китай, Ірландія, Нідерланди, Швейцарія, Сінгапур, Бразилія, Канада, Індія, Франція, Великобританія, Німеччина, Бельгія, Мексика, Люксембург, Австралія, Італія, Чилі, Туреччина. Вплив БНП на світову економіку має двоїстий характер. З одного боку, БНП є наслідком (продуктом) міжнародних економічних відносин, що динамічно розвиваються, а з іншого – самі виступають потужним механізмом впливу на них, формуючи нові та видозмінюючи наявні.

Географічна диверсифікація виробництва, відкриття філій компанії закордоном

спрямовані, в кінцевому підсумку, на отримання конкурентних переваг в умовах, коли компанія безпосередньо на місці здійснює підприємницьку діяльність, оцінює реальний рівень попиту на певні категорії інформаційних товарів та конкурентний потенціал інших учасників ІТ ринку. З таких умов інтеграція міжнародних компаній, з одного боку, ускладнює їх внутрішню структуру, а з іншого максимізує обсяг доступної інформації, що дозволяє інтенсифікувати виробництво та покращити свої позиції в певній товарній або цінovій ніші [6]. Ключовими учасниками міжнародної інформаційної діяльності є багатонаціональні підприємства (БНП), які при веденні бізнесу за кордоном отримують нові порівняльні переваги та підвищують свою внутрішню та міжнародну конкурентоспроможність через низку економічних причин (рисунок).

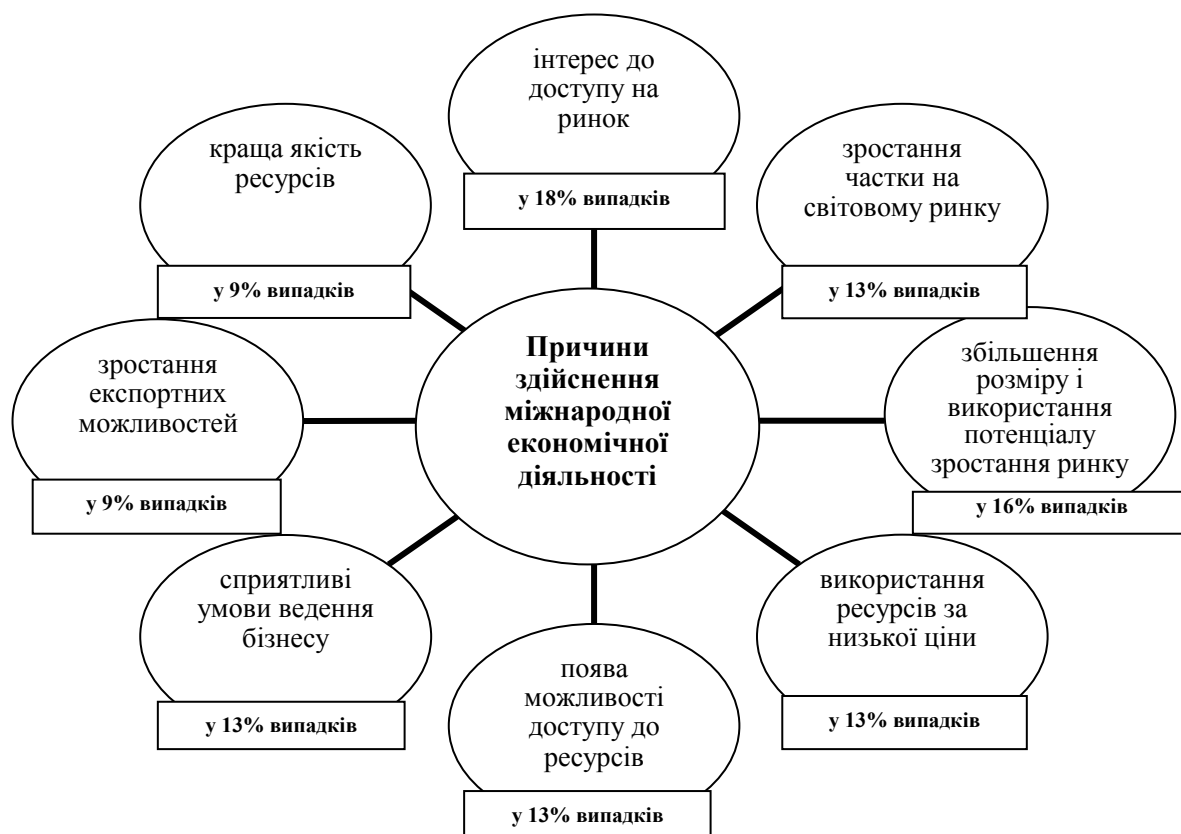

Рисунок. Причини здійснення міжнародної економічної діяльності БНП
Джерело: складено авторами на основі [7]

За відносно короткий проміжок часу БНП зайняли понад ½ промисловості у світі, контролюють дві третини міжнародної торгівлі, мають 75% патентів та ліцензій на нові технології та ноу-хау [8]. Завдяки своїм можливостям, оптимальному розміщенню людського капіталу, науково-технічному розвитку, використанню передових технологій управління БНП можуть ефективно розміщувати виробничі потужності, організувати збут. Діяльність БНП сприяє зростанню економіки багатьох країн, підвищенню її ефективності. Завдяки БНП у світі відбувається інтернаціоналізація виробництва та лібералізація зовнішньої торгівлі. Завдяки своїм конкурентним перевагам БНП можуть зменшувати податки та митні збори в середині компанії, підвищувати продуктивність використання робочої сили, встановлювати свої внутрішні технічні стандарти та регламенти, регулювати споживчий попит в приймаючій

країні.

Можна сказати, що діяльність багатонаціональних підприємств є дуже важливою для економіки будь-якої країни. Передусім БНП прагнуть розширити корпоративну мережу за допомогою доступу до сировинних та трудових ресурсів і обійти національний захист вітчизняних виробників. Проте керівництво БНП не бажає створювати дочірні підприємства у країнах, які мають несприятливий інвестиційний клімат. Таким чином, зазначимо, що перед Україною стоїть низка вагомих завдань щодо поліпшення інвестиційного клімату в країні за допомогою політичних, економічних, правових інструментів регулювання суспільної діяльності і визначення вектору співробітництва і розвитку діяльності транснаціональних корпорацій на її території, що поліпшить подальший обсяг інвестицій, а також капіталовкладень в економіку держави. БНП на нинішньому етапі розвитку світового господарства відіграють важливу роль, адже вони прискорюють науково-технічний процес та впливають на економіку країн. Ураховуючи все вищесказане, можна виділити основні особливості транснаціоналізаційних процесів у світі. По-перше, на сучасному етапі розвитку світового господарства спостерігається стрімке зростання кількості транснаціональних корпорацій. По-друге, збільшуються процеси злиття і поглинання, що також є причиною збільшення припливу ПІІ.

1. Транснаціональні корпорації: список найбільших. URL: <https://businessman.ru/transnatsionalnyie-korporatsii-spisok-krupneyshih.html> (дата звернення: 09.09.2020).
2. Сорока І. Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 9. С. 34–39.
3. Тетюра К. С. Міжнародні стратегічні альянси: причини створення та розпаду. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=8819> (дата звернення: 09.09.2020).
4. Качур А. В., Могилко Д. М. ТНК та їх роль у сучасних міжнародних економічних відносинах. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/9.pdf (дата звернення: 09.09.2020).
5. Дунська А. Р., Пашенко М. С. Аналіз сучасного стану розвитку транснаціональних корпорацій та характер їх функціонування в Україні. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80097/75656> (дата звернення: 11.09.2020).
6. Давидов О. І. Зростання вартості підприємства як цільовий критерій управління. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 9 (159). С. 186–195.
7. Матяш С. А. Информационные технологии управления. М.-Берлин : Директ-Медиа, 2014. 537 с.
8. Венцурик А. М. Економічна роль БНП в глобалізованому світі. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Економіка*. 2013. № 2(62). С. 95–102.